

Kokkuvõte

Sotsiaalkaitsemeetmeid tuleb vaadelda kui potentsiaalselt suure tuluga investeeringut, kuna see toob kaasa inimeste võimekuse ja võimaluste arengu, sellel on märkimisväärne mitmekordne kasu kohalikule majandusele ning see suurendab säilenõtkust kriisi ajal.¹ Lisaks leian, et sotsiaalsed probleemid, perevägivald, koolikiusamine, vaimse tervise häired oleks vähem levinud, kui inimestele oleks tagatud õigus sotsiaalsele turvalisusele sotsiaalsete riskide tekkimisel.

Inimõigustel põhinev lähenemine loob normatiivse raamistiku tervikliku sotsiaalkaitstesüsteemi loomiseks ja praktilisteks tegevusteks vaesuse, ilmajäetuse ja haavatavuse leevendamiseks ja ennetamiseks. Arvestades nende elementide omavahelist seost, ei ole võimalik ühte põhjuslikku seost teisest eristada. Selleks et iga inimene tunneks ennast ühiskonda kaasatuna ja väärikana, on oluline kujundada sotsiaalkaitstesüsteemi ligipääsetavuse tagamiseks terviklik tegevuskava, alates sotsiaalsete riskide ilmnemisest kuni vajaliku teenuse pakkumiseni. Kui õigus sotsiaalsele turvalisusele on saavutanud oma ideaalid ja inimestel on juurdepääs minimaalsele sotsiaalkaitsele², sealhulgas nende vajadustele vastavatele sotsiaaltoetustele ja -teenustele, kaitseb ja jõustab see ka haavatavuse ja vaesusriskide eest. Vaesuse, sealhulgas absoluutse vaesuse ning materiaalse ilmajäetuse näitajad kõnelevad endiselt sellest, et igaühe õigus sotsiaalsele turvalisusele ei ole realiseerunud ning püsib tohutu lõhe õigusaktides sõnastatud kohustuste ja tegelikkuse vahel.

Minu arvates on inimõiguste ülddeklaratsioonis sõnastatud sotsiaalse turvalisuse õiguse kõige olulisem omadus just see, et ühiskonda nähakse kogukonnana. Nende vabade inimeste omavahelist sõltuvust rõhutavate põhimõtete valgusvihku toomine on ainus võimalik lahendus, mis võib suunata meil vahava individualistliku kultuuri kogukondlikule.

Tänapäeva sotsiaalkaitstesüsteemi korralduses on oluline jälgida iga inimese õigust turvalisusele tema elu eri etappides. Sotsiaalse turvalisuse õiguse kaitsega seotud kohustused ei ole olulised mitte ainult lõppeesmärgina teatud hüvede tagamisel (näiteks minimaalse tasemel toiduabi või eluaseme tagamisel), vaid need

kohustused on olulised ka sotsiaalkaitstesüsteemide rakendamisel. Näiteks, tehes naised või eakad inimesed sotsiaalkaitstesüsteemi kasusaajateks, ei kindlustata veel võrdõiguslikkust, soolist võrdõiguslikkust ja tasakaalu, vaid vaja on tagada muu hulgas naiste ja meeste võrdne ligipääs sotsiaalteenustele. Sellisel viisil tegutsedes saavad hästi läbimõeldud elukeskkonnad ja sotsiaalkaitseprogrammid edendada kaasatust, juurdepääsu kapitalile, luua paremaid sissetulekuvõimalusi ja otseselt parandada inimõiguste teostamist, sealhulgas toetada inimväärikust. Sotsiaalõiguste väärtuspõhimõtted on inimväärikuse austamine ja õiguspõhisus, mis tähendab, et tegemist on kõikide inimeste sünnipärase õigusega.

Olukorras, kus vanemaealiste ning puudega ja erivajadustega inimeste osakaal rahvastikus kasvab ning ühiskonna kultuuriline ja religioosne mitmekesisus suureneb, muutub üha olulisemaks õigus sotsiaalsele turvalisusele. Rahvastiku vananemisega kaasneb vajadus naiste suurema tööhõive järele, sest naised elavad kauem kui mehed, mistõttu tuleb võtta arvesse sootundlikku vaatenurka kõikide valdkondade poliitika kujundamisel. Erinevate väärtussüsteemide kokkupõrge on ka sotsiaalse turvalisuse õiguse vaatest paratamatu.

Sotsiaalse turvalisuse õiguse aktsepteerimine sõltub riigi sotsiaalpoliitilistest traditsioonidest ja korraldusest. Eesti on hiilgavalt hakkama saanud rahvusriigi ülesehitamisega pärast taasiseseisvumist, kuid mitmesuguste kriiside lahendamise kogemused on näidanud, et Eesti ühiskonna erijoon on tugev isiklikku vabadust ja vastutust rõhutav mõttesuund, mis jätab tagaplaanile vastutustundliku kogukondliku vaatenurga.

Leian, et kuigi on hulgaliselt positiivseid arenguid, on Eestis veel küllaltki sügav lõhe sotsiaalsete õiguste kui õigusperspektiivi ja nende arenguperspektiivi vahel. Sotsiaalse turvalisuse õigusest tulenevate kohustuste täitmine on siiski veel vähe järjepidev, ebaühtlane ja ebapiisav. Muudatustes ja kriisiolukordades tuleb tõdeda, et valusalt saavad puudutada kõige haavatavamad. Kas see tähendab, et inimestel on vähe teadmisi sünnipärase õigustel põhinevatest sotsiaalsetest õigustest ja nende kaitsest?

Leian, et endiselt pööratakse liialt vähe tähelepanu haavatavusele, mis on tingitud sotsiaalsest, kultuurilisest ja poliitilisest keskkonnast. Leian, et vaesust ja ilmajäetust käsitlevate diskursuste kõrval on haavatavust analüüsivad arutlusi Eestis olnud pigem vähe, ehkki need pakuks võimalust ümber mõtestada haavatavust ja vaesusriski soodustavaid keskseid teemasid: näiteks viimasel ajal suurt tähelepanu

pälvinud perevägivaldalla levik ja vaimse tervise häirete sagenemine seostub haavatavusega nii individuaalsel kui ka kogukondlikul tasandil. Väärtuslik võiks olla haavatavuse seostamine sotsiaalse turvalisuse õigust tagavate sotsiaalkaitsemeetmete kättesaadavusega, et leevendada vaesusriski.

Niisiis on meie sotsiaalkaitseüsteemi kõige tähtsam väärtusi puudutav küsimus selles, millised on praegu meie sisulised teeviidad, kuidas need paigutuvad sotsiaalse turvalisuse õiguse perspektiivi ja kuidas innustada eri valdkondi selles suunas pingutama.

- [1](#)De Schutter, O. Global Fund for Social Protection: International Solidarity in the Service of Poverty Eradication. Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights. Human Rights Council 2021. – <https://undocs.org/A/HRC/47/36>.
- [2](#)ILO Social Protection Floors Recommendation, 2012 (No. 202). – https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT